

JÄRVA TEATAJA

TEISIPAEVAL, 26. OKTOOBRIIL 1943. A.

Tolmetus ja talitus: Paide, Turg 10, telef. 30. Ilmub teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval. Tellimishind Rmk 0.60 kuus. Peatoimetaja: Johannes Kaup. Väljaandja: Kirjastus Eesti Ajaleht. Paide Trükkkoja trükk

„Tunneme suurt rõõmu, et oleme pääsnud hukatusest“

Kodumaale tagasijõudnud eestlasi tervitasid Kadrioru lossis kindralkomissar ja Eesti Omavalitsuse juht

Kindralkomissar K. S. Litzmann võitis neljapäeval kell 12 Kadrioru lossis vastu Peipsi-tagastest piirkondadest kodumaale tagasijõudnud eestlaste esinduse. Vastuvõtul viibisid Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe, gruppieführer Aster ja rida saksa ning eesti ametilisi. Sõnavõttudega esinesid kindralkomissar K. S. Litzmann, Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe ja kodumaale tagasijõudnud eestlaste esindaja.

Kindralkomissar oma sõnavõtus märkis, et eestlased, kes on elanud väljastpoolt kodumaad võõra rahva keskel ja eriti pikki aastaid enamlaste võimu all, on kõigest sellest hoolimata säilitanud oma rahvusliku omapära. Nüüd võib kodumaa nad oma kaitse alla ja Eesti Omavalitsuse, asutused, rahva kõige laiemad ringkonnad nad teevad kõik, et kergendada nende tagasijõudmist oma kodumaale, samuti hoolitseb nende eest saksa juhtkond. Ühtlasi kindralkomissar teatas, et annetab 100.000 rmk. kodumaale tagasijõudnud eestlaste heaks. Järgnevas sõnavõtus Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe märkis eestlaste traagilist saatust sealpool Peipsit, samuti enamlaste hävituskavatsusi kõigi eestlaste vastu. Nüüd aga toimub ajalooline hetk, mil saalasuavad eestlased pöörduvad oma kodumaale tagasi selle kaitse alla, ja kogu eesti rahvas võtab neid vastu südamliku rõõmu ning suurima hoolitsusega.

Seejärel kodumaale tagasijõudnud eestlaste esindaja kirjeldas Peipsi-tagastes piirkondades seenu eestlaste lootusetult olukorda enamlaste võimu all ja neid ohte, mis neid varitsesid viimasel ajal. Ta avaldas kõigi tagasijõudnud eestlaste nimel tänu saksa asutustele, Eesti Omavalitsuse poole osutatud hoolitsuse ja nende eest astunud sammude eest.

Peipsi-tagastest piirkondadest kodumaale tagasijõudnud eestlaste vastuvõtuks kindralkomissari poolt kogunes neljapäeval kell 12-ks Kadrioru lossis suurde saali Saksa Taivilivalitsuse kõrgeimad ametiaukud eesotsas gruppieführer Asteriga ja peaosakonna juhataja prints Hohenlohega, Eesti Omavalitsusest ERÜ peajuhil O. Leesment, Rahvakaitse Peavalitsuse juhataja B. Meret ja rida teisi ametilisi ning kodumaale tagasijõudnud eestlaste esindus — neli meest ja neli naist.

Pärast kutsutute kogunemist astus saali kindralkomissar K. S. Litzmann koos Eesti Omavalitsuse juhi dr. Mäega. Kindralkomissar pöördus kogunute poole järgmise sõnaga:

Iga rahva seas on grupe, kes elades väljastpoolt oma kodumaad on võõrast ümb-

rustest hoolimata säilitanud sugupõlvade jooksul oma rahvusliku omapära. Nad jäädvustanud oma kodumaale sisemiselt truusi — kodumaale, kes on neile häda korral kindlaks varjupaigaks.

Ka teie, eestlased ida pool kodumaa piire, olete hoolimata 25. aastastest enamlaste võimutsemisest valmis end alati tunnustama oma rahva, eesti keele, kultuuri ja kommet poole. Ja siiski olete tihedasti seotud sealse ümbrusega, oma majapidamisega ja põlluga, milledest teil kerge ei olnud lahkuda.

Side muuga on igale talupojale endast mõistetav. See annab neile ikka jälle jõudu uueks raskeks tööks. Kõrgem kui see seadus aga on meie vere seadus, mis toob teid tagasi teie rahva sekka.

Peate kaasa aitama läita lünki, mida enamlaste on tekitanud eesti rahvale, ja peate sõjapiirkondade hädaoludest tulema oma vana kodumaa kaitse alla, kes kahe aasta eest vabastati Saksa sõjaväe poolt, kelle kaitse all ta jääb edaspidi vabaks.

Rindevõitluse jooks on kodumaa töö tarvilik. Sellesse tööse lülitute nüüd teiegi. Sõja seadust peab täitma kuni lõpliku võiduni. Siis alles on tagatud elu kindlus, aga ka maa vabadus, mida te varem võite hiljem hakkata harima ise enda jaoks. Sest peate jälle saama talupoegadeks — vabadeks talupoegadeks omal põllul oma rahva seas, omal kodumaal.

Eesti Omavalitsus, omakaitse, ERÜ rahva laiemad ringkonnad on teinud kõik, et kergendada teie tagasijõudmist kodumaale. Ka Saksa valitsus ei kahelnud hetkegi, et abistavalt kaasa löia. Annan ERÜ peajuhile, direktor Leesmentile üle annetuse 100.000

rmk. suuruses, mis peaks kaasa aitama kergendada tagasijõudnud eestlaste saatust ja edendada nende tuleviku ülesehitust.

Tuhandet saksa sõdurit jätsid oma elu selle maa vabaduse eest, mille kaitse alla te nüüd tagasi pöördute. Nii nagu Saksa juhtkond tunneb end vastutavana eesti rahva saatuse eest, alates selle vabastamisest kahe aasta eest, nõnda hoolitseb ta ka teie eest, niivõrd kui see on tema võimuses. Eesti tulevik peab olema vaba ja õnnelik, — siis on ka teie kindlustatud tulevane õnnelik elu. Pärast oma sõnavõttu kindralkomissar andis ERÜ peajuhile O. Leesmentile üle tšeki 100.000 rmk. suuruse annetuse kodumaale tagasijõudnud eestlaste heaks.

Seejärel võttis sõna Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe, kes ütles kokkuvõttes järgmist:

Eesti rahvas on oma tuhandeaastase ajaloo kestel läbi elanud väga palju võitlusi. Ta on üles näidanud väga palju mehist meelt ja ettevõtlikkust oma rahvuse ja kodumaa kaitsemisel.

Kui meie rahvas sattus üle 200 a. tagasi Vene riigi võimu alla, siis algas eesti rahvale suhteliselt elu kõige raskem ajajärk. Just vene aeg oli see mis viis meie rahva kõige raskemasse majanduslikesse ja õigustlikesse tingimustesse, mis lõppeks viis kajunesid peagu täielikuks orjuseks. Meie rahvas oma rahvusliku võitlusega aga sai jälle oma elu seada niivõrd, kui see Vene riigi piirides oli võimalik, ja ta kasutas esimest sümboolika, mis ajalugu temale pakkus, selleks, et kuulutada oma kodumaa ja oma rahvas iseseisvaks.

Järg viimasel leheküljel

Saksa tõrjerinne on terasene

Idas jätkavad bolshevikud meeletu läbimurdepingutusi. Lõuna-Itaalias ei olnud erilist võitlustegevust

Führeri peakorterist, 25. okt. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Suure tõrjelahingu raskuspunktid idarinde kesk- ja lõunaoligus tekksid eile eriti ägedalt võitlusi. Mitmed lõuna pool Melitopoli ja kagu pool Zaporozhje kitsad rindid ründavad nõukogude diivisid tõrjuti tagasi, mõningad sisemurrud riivitati. Mõlemal pool Dajepropetrovskit õnnestus vaenlase jõududel tiheda udu varjul moodustada Dajepri läänepool sillapildid.

Sisemurruruumis kagu pool Kremenshugi vaheldusid tugevad vaenlase rünnakud meepoolsete vasturünnakutega. Nõukogud tugevdasid oma pingutusi, et Krivoi Rogist läbi murda. Rasked tõrjevõitlused kestavad alanemata ägedusega.

Ka lõuna pool Smolenskit tekksid tugevad võitlusi. Nõukogude tugevad läbimurrurünnakud nurjusid meie vägede visa vastupanu tõttu, kes vallutasid ajutiselt kaduma läinud maastiku vasturünnakuga tagasi ja hävitasid eesjuures ühe nõrgema vaenlase üksuse.

Mujalt idarindelt on teatada alult kohaliku võitlustegevust lõikudest põhja pool Klievit, mõlemal pool Sosshi suuet, edela pool Weikije Lukit ja lõuna pool Laadogat. Kahe viimase päeva rasketes võitlustes hävitati 232 nõukogude tanki, enamik rindel Asovi mere ja Kremenshugi vahel. Lõuna-Itaalia rindel ei leidnud eile aset nimetataväärsemaid võitlustegevusi.

Tugevad saksa võitluseennukite üksused ründasid uuesti suurimate tulemustega vaenlase varustusbaasi Napoli. Vahepeal saabunud teadeid järele uputati õhujõud 661 vastu 22. oktoobril Vahemere idaosas ühe vaenlase hävitaja ja viigastid üht teist pommitamustele läbi. Vallutatud läänealade kohal tulistati eile alla 11 vaenlase lennukit, nende hulgas 9 õhujõudude õhutõrjekahurite poolt.

Põhja-Ameerika pommitlennukid lendasid pakku pihvekate ja vihmalla varjus üle Kagu-Saksamaa ja heitsid plaanitult ja laialipillatult pomme mõningate kohtadele. Mõõdunud 661 leidis aset üksikute vaenlase häirimislennukite rünnakuid Lääne-Saksamaa linnadele. Saksa võitluseennukite üksused pommitasid Londoni piirkonda.

Kud meepoolsete vasturünnakutega. Nõukogud tugevdasid oma pingutusi, et Krivoi Rogist läbi murda. Rasked tõrjevõitlused kestavad alanemata ägedusega.

Ka lõuna pool Smolenskit tekksid tugevad võitlusi. Nõukogude tugevad läbimurrurünnakud nurjusid meie vägede visa vastupanu tõttu, kes vallutasid ajutiselt kaduma läinud maastiku vasturünnakuga tagasi ja hävitasid eesjuures ühe nõrgema vaenlase üksuse.

Mujalt idarindelt on teatada alult kohaliku võitlustegevust lõikudest põhja pool Klievit, mõlemal pool Sosshi suuet, edela pool Weikije Lukit ja lõuna pool Laadogat. Kahe viimase päeva rasketes võitlustes hävitati 232 nõukogude tanki, enamik rindel Asovi mere ja Kremenshugi vahel. Lõuna-Itaalia rindel ei leidnud eile aset nimetataväärsemaid võitlustegevusi.

Tugevad saksa võitluseennukite üksused ründasid uuesti suurimate tulemustega vaenlase varustusbaasi Napoli. Vahepeal saabunud teadeid järele uputati õhujõud 661 vastu 22. oktoobril Vahemere idaosas ühe vaenlase hävitaja ja viigastid üht teist pommitamustele läbi. Vallutatud läänealade kohal tulistati eile alla 11 vaenlase lennukit, nende hulgas 9 õhujõudude õhutõrjekahurite poolt.

Põhja-Ameerika pommitlennukid lendasid pakku pihvekate ja vihmalla varjus üle Kagu-Saksamaa ja heitsid plaanitult ja laialipillatult pomme mõningate kohtadele. Mõõdunud 661 leidis aset üksikute vaenlase häirimislennukite rünnakuid Lääne-Saksamaa linnadele. Saksa võitluseennukite üksused pommitasid Londoni piirkonda.

Bulgaaria regendid Führeri juures

Berliin, 23. 10. (DNB) 18. oktoobril võttis Führer vastu Bulgaaria regendihõukogu liikmed prints Kirilli ja professor Filovi.

Führeril oli prints Kirilli ja professor Filoviga lähirääkimisi üldise olukorra ja ühiste huviojektide kohta. Lähirääkimistest võtsid Saksa poolel osa riigi välisminister von Ribbentrop, kindralfeldmarssal Keitel ja kindral Jodl.

Lähirääkimised Führeri juures toimusid südamliku üksmeele vaimus, kantuna Saksamaa ja Bulgaaria vahelisest traditsioonilisest sõprusest.

19. oktoobril külastasid prints Kirilli ja professor Filov riigivälisminister von Ribbentropi, kellega neil oli sõbralik jutuaamine.

Meeleolulise muusika õhtu Paides

„Puhkuse ja Elurõõmu“ Paide Keskosakonna korraldusel toimub täna kohalikus rahvamajas „Serenaadide ja romansside õhtu“, mille kavas on eesti, soome, itaalia jne. helitöid. Kaastegevad on pr. Mai Tõnisson-Tamm (viul), hr. E. Oja (bariton) ja hr. V. Juhandi (klaver). Alguks kell 19.30.

Ühe USA terrorilennuki lõpp. Nüüdsest peale ei tapa ta enam süütuid naisi ega lapsi. (PK-sõjakirj. Kind. Wb.)

Uued tõrjevõidud idarindel

Saksa õhujõud halvavad enamlaste rünnakjõudu. Hävitati 48 Briti pommituslennukit

Führeri peakorterist, 23. oktoobril.

Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Võitluses Asovi mere ja Zaporozje vahel saavutati eile pärast erakordset rasket heitlust suur tõrjevõit. Sellest võitti silmapaistvalt võitleva jalaväe kõrval tõhusalt osa meie suurtükivägi.

Sisemurruruumis kagu pool Kremenshugi halvasid meie õhujõud tugevate võitluste tagasi. Meie rünnakutipp tungis korduvalt rasketesse rünnakutega tugevasti enamlaste rünnakutusse lõõgijõudu ja vägede liikumisi. Eile arenesid selles ruumis vaid kohalikud jalaväe ja tankirünnakud. Need tõrjuti ajutiste sisemurrude likvideerimisel rasketes võitlustes.

Üks vasturünnak paiskas vaenlase jõud kangekaelsest vastupanust hoolimata kaugele tagasi. Meie rünnakutipp tungis eesjuures vaenlase marsikolonnidesse ja sõjaväe poolt asustatud asuladesse ja tekitas vaenlasele suuri kaotusi.

Dajepri kaares kagu pool Klievit ja ruumis loode pool Tšernigovit löödi suur hulk enamlaste rünnakuid rasketes võitlustes tagasi.

Lääne pool Smolenskit jatkas vaenlane mõlemal pool autodele pärast ebatavalist ägedat suurtükiväe ettevalmistust oma lä-

bimurrulasteid. Mitme vaenlase sisemurru vastu meie rindesse vallutati otsekohe algaval Saksa vasturünnakul, hoolimata vihasest vaenlase vastupanust, üks osa kaotatud maastikust jälle tagasi.

Kahe mõõdunud päeva jooksul hävitati idarindel 218 Nõukogude tanki. Lõuna-Itaalia rindel ei teatata peale elava mõlempoolse luuretegevuse mingist tähtsamast võitlustegevusest.

Saksa võitluseennukite tugevad üksused pommitasid vaenlase järelveosadamat Napoli ja tekitasid tabamustega kaitseadmele ning laevaankrukohtadele, lades ja materjalivirnaes euri tulikahjusid ja muud tunda-duvat kahju.

Vahemere idaosas ründasid õhujõud tugevamate üksutega üht vaenlase saaretoetuspunkti.

Inglise pommitusüksused sooritasid mõõdunud 661 sisselennu Kesk- ja Edela-Saksamaa kohale ja teostasid ennekõike raske terrorirünnaku Kasseli linnale, kus tekkisid purustused elamulinnajagudes. Elanikkonnal oli kaotusi. Õhukaitsejõud hävitasid olemasolevaid andmeid 48 rasket pommituslennukit.

Saksa võitluseennukid pommitasid mõõdunud 661 jälle eesmärgi Londoni linna piirkonnas.

Osavõtt Omakaitsest kohustuslik

Sisedirektor avaldas meeskodanike Omakaitseteenistusse kutsumise määruse

Sisedirektori poolt on antud mees-

elanike omakaitseteenistusse kutsumise määruse teostamiseskiri, mis on avaldatud „Ametlikus Teatajas“ nr. 18—6. oktoobril s. a.

Avaldatud teostamiseskiri, mis jõustus avaldamisega, näeb ette kõigepealt omakaitseteenistuse kohustuslike isikute arvestamist toimetavad asutused, millistes on linnades politseijaoskonnad ja maal vallavalitsused. Nimetatud asutuste tegevust sel alal on õigustatud kontrollima Omakaitse malevaülemad, nendest kõrgemad Omakaitsejuhid ja politseiprefektid kas isiklikult või selleks volitatud isikute kaudu.

Isikud, kes meeselanikkonna omakaitseteenistusse kutsumise määruse alusel on vabad Omakaitse teenistuses, s. o. sõjaliselt tähtsate käitiste teenijad ja töölised ning tööjõuetud, saavad pidevalt arvestamisasutuselt vastava tõendi, milleks majandus- ja rahandusdirektori poolt sõjaliselt tähtsaks loetud käitised peavad arvestamisasutusele teatama nende teenistuses olevad tee-

nijad ja töölised kas üksikult või nimekirjaga. Teenija või töölise käitistest lahkumise korral peab käitise juht oma teadaannet viivitamatult parandama.

Arstitunnistusi tööjõuetuse kohta tunnustavad arvestamisasutused ainult sel juhul, kui need on välja antud Omakaitse usaldusarstide, maa- ja linnaarstide, maal jaoskonnarstide ja linna tervishoiuarstide poolt.

Omakaitse-teenistusse kutsutud isikutele teenistusest ja tootlustust ei anta. Kohustatu viibib teenistuse täitmisel senikaua, kui teenistus seda nõuab. Teenistustaja hulka ei loeta aga aega, mis kulub teenistuskohale minekuks ja sealt tagasitulekuks.

Lõpuks on teostamiseskiris kindlaks määratud ka talitamisloend teenistustervisrikkete saamise korral, mille järgi Omakaitse teenistusse kutsutu peab teenistustervisrikketest otsekohe teatama vastavale Omakaitse juhile. Seejärel koostatakse tervisrikkete kohta akt, mille ärakiri antakse kahjustatule.

Eisenhower lahku?

Stockholm, 23. 10. (DNB) Nagu „Aftonbladet“ kirjasatja Londonist teatab, arvestatakse seal sellega, et USA kindral Marshall nimetataks Euroopa võitlusväljadel asuvate inglise ja Ameerika sõjajõudude ülemjuhatajaks. Kindral Eisenhower astuks siis Washingtonis Marshalli asemel staabiülema kohale.

Jaapani lennukite suur edu

Tokioist, 25. okt. (DNB). Jaapani armee lennukid võib teatada suurest edust. 23. oktoobril ründas ta suuremate üksustega Tambru asulat Naafi jõe ääres Birmas. Seal olid inglased oma linnadele ohtu viiesid ja laskemoona koondanud. Jaapanlaste pommitajad hävitasid arvukalt sõjalisi seadmeid ja lasid õhku üksi 10 laskemoonaladu.

Tokioist, 25. okt. (DNB). Mereleenuvõetlused pommitasid vaenlase lennukid Woodlarki ja Triobridi saartel ja saavutasid vaatamata ägedale õhutõrjele tabamusi vaenlase armeesadmetele. Kuks lennukid hävitasid maapinnal. Kõik jaapani lennukid pöördusid vigastamatult oma toetuspunkti tagasi.

Kahjustused kirikute alal Itaalias kümnekordistuvad

Roomast, 23. 10. (DNB). Kahjud, mille all on kannatanud Itaalia kirikud ja muud usulised ehitised, ulatuvad Vatikanis asjatundjate loetluse kokkuvõtteile üle saja miljardi liirile, mitte, nagu mõne päeva eest ekslikult teatati, kümnele miljardile.

Jätkid müüvad varustatud kunstiaardeid

Stockholmist, 20. 10. (DNB). Nagu „Folkets Dagblad“ Londonist kuuleb, müüdi New-Yorki kunstikogumitel suurel hulgal Itaalia kunstivärsid. Viimastel päevadel saadi Itaalia harulduste eest enamik pakumise teel 30 miljoni dollari. Enamik kunstiteoseid põlvnevad anglo-ameeriklaste poolt okupeeritud Sitsiilia ja Itaalia linnade muuseumidest või ka erakogudest.

Uusi Jaapani riigipäevaliikmeid tegevasse sõjaväkke

Tokioist, 23. 10. (DNB). Jaapani sõjapidamise põhimõtet, et võitlusrindel seisaks sada miljonit jaapanlast, tugevdab veelgi asjaolu, et aja astus uusi Jaapani riigipäevaliikmeid tegevasse sõjaväeteenistusse.

Anglo-ameeriklaste „sõprusaval-dused“ Itaalias

Roomast, 25. okt. (DNB). Lõuna-Itaalias toimusid ägedad protestimeeleavaldused anglo-ameeriklaste vastu. Brindisis ja teistes linnades tulistasid anglo-ameerika väed kuulipildujatega tänavdemonstrante, kellele hulgas oli palju surnuid ja haavatuid.

Hesseni prints kangelassurm

Helisingist, 23. 10. Soome ajakirjandus teab nüüd teate prints Christoph von Hesseni kangelassurma, kes on prints Friedrich Karl von Hesseni noorim poeg. Viimane valiti teatavasti 1918. a. Soome maapäeva poolt Soome kuningaks. Prints Christoph von Hessen võitis sõjast osa lennukite majoorina ja oli riigihüvitsõiduministeri direktoriks.

Idas möllavad suurlahingud

Vahemeres vallutati üllatuslikult Levitha ja Stampalia saared. Kana-lis toimus edukas lahing briti ristlejate-üksusega

Führeri peakorterist, 24. okt. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Nõukogude uued ägedad läbimurdekatsed Asovi mere ja Zaporozhje vahel nurjusid ka eile rasketes võitlustes, millistes paistis eriti silma 3. ostmargi mäestikudiivis kindralmajor Wittmanni juhtimisel.

Õel vastu 22. okt. tõmmati pärast päevi kestnud tänavvõitlusi Melitopolis meie väed positsioonidele linnast lõuna pool.

Ruumist põhja pool Zaporozhje ja sisemurrukohtadelt kagupool Kremenshugi astus vaenlane tugevate jõududega üheaegselt suurrünnakule. Tal läks küll korda saavutada mitmes kohas maastikulist edu, kuid meie üksustel õnnestus kibedas võitluses kavatsetud läbimurdu takistada. Lahing kestab alanemata ägedusega.

Dajepri ääres Klievist kagupool ja Sosshi suudmel jäid nõuk. rünnakud ka eile tulemustetuks. Üks oma rünnakutis Klievist põhjapool viis eelmisel päeval tekkinud sisemurrukoha kokkusurumisele.

Ka ruumis Smolenskit lõunapool kestva tõrjelahingu kolmandal päeval löödi veriselt tagasi tugevama suurtükiväe ja värskeid jõude juurdetoimisega jätkatud nõuk. läbimurderünnakud.

Allveelaev valmistub vaenusõduks, võttes peale torpeedosid. (PK-sõjak. Kind. Wb.)

Sõnasõda üle tulejoone

Mehed ruuporiga kuulipilduja kõrval. — Kuidas eesti vabatahtlikud selgitavad bolshevi-kele kõnetoru abil tõelist olukorda

On mõõdunud juba veidi üle kuu, kui meie oma „naabritega“ üle jõe hakkasime vestlema kõige „sõbraliku-“ mas toonis“ või teisisi öeldult alustasime sõnasõda.

Endisile meiepoolsele „retorikule“ on lisandunud uusi. Populaarseimaks neist on allohvitser M.—sündinud ja lapsepõlve veetnud Gathinas, iseseisvuse algul opteerunud oma vanematega Eestisse. Häälletugev, sügavakõlaline bariton, kes valitseb kolme kohaliku keelt täiesti samavõrdselt ja aktsendita.

Kui M. esimesel õhtul kõnelema hakkas, tundus ta hääl soome raadiosaatja venekeelse saate direktorile sarnlevat.

Tibla kuulipildujadki vaikisid. See oli vist nii ootamatu. Tugevamaks aga läks rugin, kui M. tibladele maailma elu selgitas. M. papist improviseeritud ruuporiga varustatud suud ei suudetud kinni panna kuulipildujatulega. Prooviti siis sellega, et keelati enamlastel kuulamine.

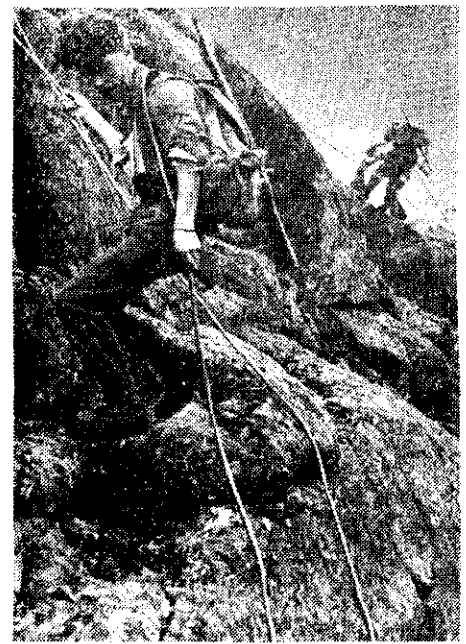
„Ärge kuulake seltsimehed seda isamaa reetjat, fashistlikku ässitajat!“ Nende ta tundus vist venelasena. „Andke sellele ässitajale tuld!“ Ja jälle tulid tugevad valangud meie suunas. M-i see ei kohutanud ja ta jätkas rahulikult selgitustööd. Tollest õhtust alates on ta kasutanud iga vaba momenti enamlaste rahu segamiseks. Ühel õhtul tekkis vastastikune õpetamine:

„Miks teie ei las? Kas laskemoon otsas?“ küsis üks meie mehi. „Ei ole, tõmmake pead alla, nüüd tuleb!“

Tuligi minutit viis vägev podin.

„Noh saite nüüd? Miks te ei las?“ Andsidki meie poisid siis oma vastuse.

Kas on meie „sõbralikest“ jutua- mistest enamlastega“ ka tulu? On.

Ühel sõdurite spordipidul Põhja-Jäämere rannal oli kavas rännak rakmetes, mille puhul tuli võistlajatel sooritada raske laskumine järsust nõlvakust kõite abil. (PK-sõjakirj. Zarth. Wb.)

Kindlasti on. Näitena sellest on, mis juhtus paar ööd tagasi:

Kuulide-eelpost ei-kellegi-maal kuul- leb paadisõudmist. Kottipimedas sügis- öös on selgesti kuulda lainele loksu- mine paadi külgedel. Tiblade rünnak- või luuretrupp? — Ja betk hiljem on meiepoolne kallast alarneeritud. Luure- teeb kindlaks paadi maabumissuuna. Sõõstvalmitena jäädakse oma positsioo- nidele.

„Rünnak see kindlasti pole,“ arutab „rühmavana,“ „muidu oleks tugevamat automaat- ja rasketuld.“ Kahurid, pak- kid, miinipildujad — kõik vaikivad. Arvatavasti luuretrupp.

Erksalt jälgib iga mees enda ees ei- kellegi-maad. Jälgib? Ei — ainult kõr- vadel on tööd. Silmad ei näe kauge- male paarist sammust. Üksikud tuule- hood segavad kuulatamistki.

Komandopunktis ollakse kärsitud. Ikka veel ei mingeid teateid.

Mõõduvad minutid. Ei ikka mitte midagi uut. Pinevus. Viimasagar niisu- tab riideid, takistab kuulmist. Kraavi- põhi muutub üha kleepuvamaks. Kuhu suundusid paadisõitjad?

Seal kerib kõigest kulust üks kuul- latav pea kaeviku äärele — „rühma- vanast“ paar meetrit eespool. Järgneb teine. Kindel, et enamlasted.

Kuulipilduja on hetkeks laskevalmis. Rühmaülem astub ühe sammu lähema- le. Ag on tegutseda. Mehed on libise- mas kaevikusse. Kuid siis kõlab käsk- lus ja ülestõstetud kätega astub kaks enamlast kaevikusse ning viiakse kohe komandopunkti.

Juba teel seletavad enamlasted, et nad on vabatahtlikult üle tulnud. „Ons see õige?“

„Jei bogu — on küll! Aga kas meid lastakse maha?“

„Ei, rahustab veebel. „Sellist kom- met pole meil vangide juures, pealegi, kui olete vabatahtlikult üle tulnud.“

Komandopunktis saadakse vilkva küünlaleegi valgusel mehi silmitseda: habetunud näod, kalsvused...

Aastaid üle viiekümne. Juustes tu- gevasti valget.

Enamlased asetavad kaasatoodud varustuse hunnikusse: koned ja kerge- kuulipilduja.

Seljakotid on täis hallitanud leiba ja hirsitangu, millele lisandub veidi hobulihavorsti.

Vangidele antakse sigarette, neid lastakse istuda ja jutustada...

Kannatusi on mõlemad näinud.

Paar napsi konjakit toob meestele elu sisse. Õhnal, otsekui teineteisele võidu, püüavad nad seletada, kui kaua nad olid plaanitsenud ületulekut. Paar korda olid nad seda katsetanudki, kuid need olid nurjunud. Meie tähelepanu köidab hulk hallitanud leivapütse. Need olevat nende punkri viie päeva toit. Nad on ka punkrikaaslaste toidu ka- sa võtnud!

Ületulijad jutustavad oma viletsast

toidust, komissaride püstoleist, mis neid taga nutinud. Ülejooksikuid tu- leks veelgi enam, kui nad ei kardaks, et nendega siinpool midagi ei juhtuks. Nemat kahekesi on nüüd õnnelikud. Nad on parima paadiga üle jõe.

Staap on ületulijast huvitatud. Ko- mandopunkt ei jõua enam telefonile vastata. Oodatakse, millal ületulijad jõuavad staapi.

Mehed ise istuvad ja kiidavad sak- sa sõduritoitu, sest kohale on jõudnud juba maitsev hapukapsasupp, mida süües ei suudeta kiita.

Üks jutustab ka meie „omavahelis- test vestlustest“. Need on neid julgus- tanud ja õhutanud. Juba esimesel kor- ral, üle kuu tagasi, on nad imestanud meie meeste ladusast vene keelt, ja kiidavad M, kelle hääl tundnud neile ilmutusena ja kelle jutt neid tõesti veendumusele viinud, et ületulek on kõige kasulik.

Kõhud täis sõõnud, soovivad enam- lased lahkele vastuvõtjale õnnistust.

Siis viiakse nad majori juurde, kes neid jällegi kostitab.

Enne kui ületulijad edasi liiguvad, tahavad nad veel korra oma endistele „seltsimeestele“ mõne sõna lohutuseks ütelda.

Järgmisel ööl tulevadki nad meie juurde ja laenavad M-lt kuulsa kõne- toru. Nad jutustavad oma „seltsimees- tele“ ülihaast vastuvõttust, tublist sõdu- ritoidust ning kutsuvad teisi oma ees- kujule järgnema. Nad käsivad komissa- rid läbi kolkida ja üle jõe sõuda.

Vastaskalda rahvas läheb siis närvi- liseks. Meie antakse põrguliku tulii ees- märgiga oma jookseikuid kuidagi taba- da. Kuid need on juba kusaagi mujal ja hõikavad oma kaaslasile õpetusi üle- tulemiseks.

Meie poisid aga seisavad kaevikuis. Ei suuda enamlaste tuli, märjad riided ega lahinguvintsutused murda nende mehist meelt. Ei kao ka rõõmus, terve sõdurihuumor ning hakatakse jälle mõtlema, mida tibladele valmis sepi- sedit.

Idarindel, vabatahtlik Arvo Raik.

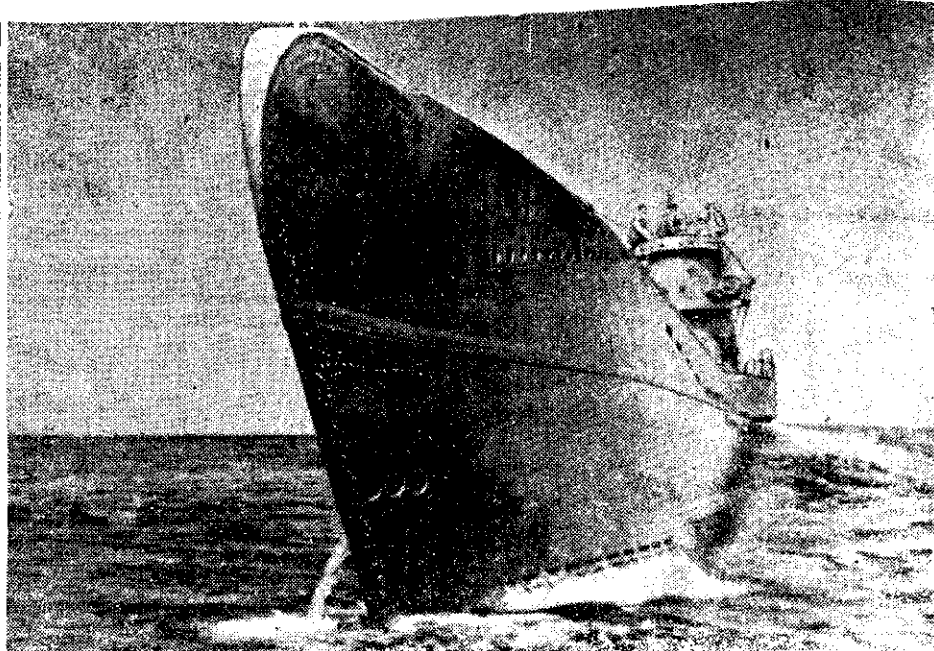
Pallases õpib 117 kunsti- huvisit

Tegevuse taasalustamisel peeti kõrgemas kunstikoolis Pallases pidulik avaaktus, mil- lest võttis osa ka Tartu linnaapea K. Keerd- oja ja linnakoolivalitsuse juhataja E. Kii- man. Aktust kaunistasid laulusoolod ja keelpillide kvarteti ettekanded helikunstnik Evalt Turgani juhatusel.

Sõnavõtuga esines Pallase direktor arhi- tekt Arno Mattheus, kes heitis põgusa pilgu tagasi Pallase tekkimiseaegadele ja tule- tas meelde juba manalassee varieenud meie kunstielu omaaegseid kandvamaid jõude Konrad Mäge, Aado Vabbe ja Nikolai Triiki, kes olid teatavasti Pallase juhata- jaks. Neid mälestati vaikselt pilgutsamisega.

Pikema ettekandega esines kunstiajaloo- lane mag. V. Vaga teemal „Tartu kunstimis- minevik“, näidates, et Tartul on olnud meie kunstielu küllaltki tähtis osa täita.

Pallases on praegu 117 õpilast. Nendest alustas tänavu esmakordselt õpinguid 40.

Alveelaevade võidukäik ei ole sugugi raugenud, nagu seda anglo-ameeriklased alles hiljuti oma nahal tunda said. Pildil näeme üht alveelaeva vaenusõidul. (Atlantic)

Kuidas päästeti bolshevike käest maailma väärtuslikem spordiauhind

„Argentiina sammas“ 2 aastat Eesti maapõues. 88.000 EKr. väärtuse au- hinna taasleidmine oli võimalik vaid tänu ta peitja õnnelikule pääse- misele

Hiljuti sai teatavaks, et kord juba jäävalt kadunuks peetud eesti laskurite suurhau- hind — n. n. „Argentiina sammas“ — on siiski säilinud ja seisab kindlas paigas. See kallis auhind on seisanud mitu aastat maamullas, kuhu ta peideti bolshevike Eestiasse tulles. Auhinna asukohast polenud aga kellegi aimu, kuna selle peitja — üks Eesti Rahva Muuseumi ametnik — oli bolshevike poolt mobiliseeritud ja Eestist minema vil- dud. Hiljuti õnnestus kõneall olevat ametnikul aga bolshevike küüsiat põgeneda ning kodumaale jõuda, misjärele selgus ka auhinna asukoht.

„Argentiina sammas“ on suurimaid spor- diauhindu, mis Eesti kunagi on omandanud. Selle auhinna omandas Eesti esmakord- selt maailma-laskemeistrivõistlusel Helsing- is 1937. a. augustis ja teistkordselt kaks aastat hiljem — 1939. a. Luzernis. See suur- auhind paigutati Eesti Rahva Muuseumi, kus ta seisab ka bolshevike Eestiasse saab- udes. Kuna oli karta samba kadumise tõttu peit- naste käe läbi, siis eelnimetatud muuseu- mi ametnik teostas selle peitmise maa- alla. Oli suureks õnneks, et sellel ametnik- kul õnnestus ületulek Saksa vägede poole, sest vastasel korral oleks auhinna asukoht võinud jääda üldse avastamatuks.

Nüüd seisab auhind jälle valmis unte- ka suurvõistlusteks peale käimasolevat sõda. Kuigi enamlaste läbi Eesti on kaotanud suure hulga oma nendest laskuritest, kes töid „Argentiina samba“ Eestisse, on Eesti faktiliselt ka praegu veel maailma parim laskurima ja sellisena on Eesti laskuritel moraalseks kohuseks meie laskesporti uus- organiseerimine niipea, kui Selleks avan- vad võimalused.

„Argentiina sammas“ kujutab enesest tegelikult pokaali, kuid oma suurte mõõtu- de ja iseloomuliku kuju poolest sobib talle „samba“ nimetus sama hästi. Selle nime all ongi auhind saanud tuntavaks kogu maailmas. Olgu märgitud, et „Argentiina sammas“ on tähtsaimaks laskeauhinna- k maailmas, mida sellel alal üldse on võima- lik omandada. Auhinna paui 1903. a. välja Argentiina tookordne sõjaminister, ajal mil maailma-meistervõistlused laskusis toimusid Argentiinas — Lõuna Ameerika kõige lü- napoolsama riigi pealinna Buenos-Airesis. Nende suurte võistluste Argentiinas pida- mise mälestuseks nimetati auhind kohe „Argentiina sambaks“ ja auhinna väljapani- ja soovi kohaselt määrati see igaveseks ründavaks. Auhind on üle ühe meetri kõr- ge, selle tipus asetseb ingli kuju. Sammas on valmistatud puhtast hõbedast, kusjuures see kaalub 35 kg. Auhinna väärtust hin- nat 88.000 Eesti kroonile.

On huvitav märkida, kellele see suur- auhind on kuulunud enne, kui selle võitsid kangelasikud Eesti laskurid. Nagu selgub, on see auhind tervelt 19 korda langenud schveitslastele — vanade kuulsate laskurite kätte. Kuu korda on auhinna saanud omale Ameerika Ühendriigid ja ühe korra — nimelt 1935. a. meistervõistlustel Roomas — võitis auhinna esmakordselt Soome. Sellest ajast ongi „Argentiina sammas“ jäänud siia üldsele põhja, kuna juba järgmistel maail- mameistervõistlustel selle võitis enesele Eesti.

1939. a. Luzernis Eesti ei annud auhinna enam käest, kinnitades veelkordset oma maailmaparemust. On huvitav märkida, et Soomelt võitis Eesti selle maailma suuraui- hinna juba ette arvestatud üleolekuga. Hel- singi maailma-meistervõistluste puhul kirju- tas „Stockholms-Tidningen“:

„Eesti näitas, et praegu ei leidu terves maailmas ühtki rahvust, kes võiks Eestile kardetavaks muutuda. Eesti oli sõitnud Hel- singisse kindla kavatsusega võita Argentiina kuju. Tegelikult võistlesid teised rahvused ainult teise koha pärast, kuna juba algu- sest peale oli kindel, et keegi ei jõua Eest- tit võita. Eesti triumf oli triumf väikesele maale ja näitab ühtlasi, kuidas laskeasjen- duks viimastel aastatel on arenenud. Ei saa muud, kui soovida Eestile selle suurepärase saavutuse suurt õnne.“

Luzernis Eesti oli juba „vana võitja“, kelle teistkordne Argentiina pokaali oman- damine ei tundunud enam nii suure üllatu- sena. Kuna aga kõik rahvused püüdsid ka- rikat Eesti käest iga hinna eest jälle, kuju- nes võistlus samba pärast tegelikult aga veel pinevamaks kui Helsingis.

Annetaes ERÜ-le aitab iga eestla- ne kaasa oma rahva heaolu saavu- tamiseks ja üldise kasu taotlemi- seks.

Sinise taeva all

ROMAAN
Johannes Kaup

101.

kuulud ku mootorsõiduki surinat, kuid sellest on mõõdunud juba ligemale paar tundi.

„Peaksime saatma luure kaugemale ette,“ ar- vas Uusna.

Kolonel noogutas.

„Jah, tehke seda, leitnant! Aga pidage see- juures ikka ja alati meeles: meie ülesanne on luure ning selle raamidesse ei kuulu vaenlase jõukude ründamine ega seega relvastatud kokku- põrgete otsimine. Ärge unustage siin varjuvaid relvituid ja naisi-lapsi.“

„Just nii, härra kolonel!“

„Minge siis,“ jätkas kolonel Soodema. „Ma ei heida enam puhkama ning major Rannamäe leia- te staabiruumist. Informeerige mind pidevalt, kui selgub uusi asjaolusid.“

Nad läksid, kuid õös polnud märgata õieti midagi erilist. Kaugemalt kostus, nagu ikka, mootorsõidukite häält, kostus üksikuid laskegi, kuid kõiges selles ei olnud omegi midagi sellist, mis oleks pidanud sundima Uusnat või Endeit rakendama nüüdsama erilisi ettevaatusabinõusid. Kui nad seda siiski tegid, siis rõhkem isenda sõdame rahustuseks kui väljakasvanuna otsesest vajadusest.

Ent kuigi nad saabusid enne hommikut tagasi laande ning tundsid endid väsinuina, ei saanud nad omegi und. Mingi painajalik ja rahutukste- gev raskus las nähtamatuna, ent omegi kõigile selgesti tajutavana laane ja sellesse peitunud inime- ste kohal, võttes une silmist.

Kui Endel hommiku eel, millal läks juba lõõ- mas kirkast valgust, otsis lõpuks üles isa, selgus, et see oli käinud õõsi Kõnnuturjal, kõndinud sealset pöldudel ja istunud majades, kuigi need

olid nüüd tühjad.

Endel ei lausunud peale säärast üllatust esi- algu sõnagi. Ta mõttes puhu ja raputas siis pead.

„Sa ei suuda siis ikkagi olla sealt eemal... paari päevagi,“ ütles ta etteheidetult varjamat. „Ja seda nüüd, millal olukord siin muutub järjest tõsisemaks. Nõnda teed sa selle minulegi raskeks.“

„Ah, sina, poeg,“ vastas Taavet pikkamööda, „sina ära seda arvesta. Sinu elu on ees ja sinule jääb maa. Aga kui mina lähen, siis...“

„Jäta nüüd, isa!“ keelas teda Endel tõrjuvalt.

„Ikka ja aina muudkui samad sõnad ja mõtted.“ Ning pikale kõnelusele nad ei pääsenudki.

Endel lahkus jälle ning ta sõda jäi endiselt raskeks.

Hommik, kui ta lõpuks saabus vaiksena ja kastepärlendues kiirgavana, kujunes kauniks. Aga parajasti siis, kui mehed Siimusoo ümbrus- konda kogunenult said ühiskõõgiti hommikuei- net, kõlas eemalt, Soodevahe poolt, paar tume- dat mütsu.

„Mis see oli?“ küsis Eerik Endelile otsa vaadates.

Endel ei vastanud küll kohe, kuid tõsines.

„See,“ ütles ta mõne aja pärast, „see tundus sildade õhkulaskmisena.“

„Kas on see siis nüüd jälle... alanud?“ Sel silmapilgul saabus õuele pikast jooksust hingeldav mees, tulles kostunud plahvatuste suu- nast. Ta seisatus hetke ning, nähes siis Endelit, ruttas tema juurde.

„Punavägi tungib jälle peale! Kuni 500 meest... mootorratturid... soomus-, sõidu- ja veoautod, omnibused...“

„Punavägi siis kohe?“

„No-jah, võis nemea just üks... venelased ja... hävitusallagid...“

„Kuhu on nad juba jõudnud?“

„Heinamaade servale... sinna, kus toimus esimene lahing.“

„Tee ja sillad on kõik lõhutud?“

„Just nii, härra leitnant, kõik lõhutud!“

Endel ei küsinud ega kuulnud rohkem. Tõ- sinenud järsult veelgi enam, pöördus ta samas Eerikule.

„Kõigil relvastatud meestel panna kohe võit- lusvalmis,“ ütles ta tõsinenult. „Uusna on praegu vist laanes. Otsi ta sealt üles ja... las ta asub

korraldama, ma räägin vahepeal koloneliga ja püüan siis otsida üles ka majori.“

Ning kuna Eerik ruttas otsekohe täitma te- male langevat käsuosa, kiirustas ka Endel ise, et esitada vahepeal ettekannet kõrgemale juhtidele ja saada neilt käsk edaspidiseks. Ta ei leidnud küll majorit enne, kui nägi teda tulevat lõpuks koos Uusnaga staabihoone suunast, ent koloneli ennast kohtas ta samas toas, kus toimunud nen- de esimenegi jutuaamine.

Kuulanud vaikes leitnandi ettekande, jalu- tas kolonel Soodema enne mõned korrad mõtli- kult üle toa, kuni vastas.

„Teie arvate siis, Endel, et neil on kavatsus rünnata endisest tugevamate jõududega?“ küsis ta Endeli juures seisatudes ja toetas käed lauale.

„Just nii, härra kolonel. Nad on otsustanud meid nähtavasti iga hinna eest hävitada.“

„No-jah, rinde ei ole ju ka enam kaugel. Aga nii kergesti see neil siiski ei lähe. Otsige üles Uusna ja korraldage, et viimaseki relvad saak- sid antud meestele välja. Olge laskemoonaga kok- kuhoidlik, kuid kasutage teda seal, kus vajadus suurim. Võtan ise võitlusest osa.“

Nad arutasid veel hetke kaitsele asumise üksikasju, kummardudes lauale laotatud ümbrus- konna kaardi kohale ja märkides sinna jooni, nooli ning ristikesi.

„Önn kaasa, mu pois!“ ütles siis kolonel, vaadates Endeile pikalt silmi ja surudes tuge- vasti ta kätt.

„Täna, härra kolonel! Meie kohus on nüüd võidelda. Korraldan ka, et relvitud valguksid kau- gemale laande.“

„Tehke seda, leitnant!“

Esimeses ruumis, olles parajasti juba välju- mas, seisas Endel järsku vastamisi Maega. Ning kuigi ta püüdis tüdrukule murelt naeratada, jäi see täna kahlevat tõsiseks.

„Endel, kõik on nii rahutud ja kogunevad kiiresti ning relvadega — kas nad siis jälle... meid ründavad?“

„Oh, ei ole midagi tõsist, Mae,“ võttis Endel rahustavalt ta käe. „Väikesed saiku on olnud seal liikvel. Teeme neile ainult väikesed kütise- suitsu ja... Sina, Mae, ole igatahes täiesti ra- hulik.“

„Jumal, Jumal, Endel!“ surus Mae end järsku

ta vastu. „Mul on täna nii halb. Teie mõlemad, Joel ja sina, teete alati näo, nagu poleks midagi. Isa... ei räägi ka midagi. Aga ometi on mul tunne, nagu ähvardaks meid miski suur ja tõsine.“

„Rumalad, Mae! Oled ainult veidi liialt när- viline.“

„Ei, ei. Aga, Endel, ära torma kohe tulle. Hoia end pisut, hoia ja... mõtle mulle...“

„Rumal väike tüdruk,“ püüdis Endel talle ra- hustavalt naeratada. „Sõdur ei saa hoida end lahingus kõrvale, muidu ta polekski sõdur. Teda võib hoida ainult Jumal.“

Mae ei lausunud enam sõnagi. Ta vaatas ai- nult valuliselt ja ainiti Endelile otsa ning põõ- ras näo kõrvale alles siis, kui ta pilk järsult niiskuse. Endeile ei jäänud seejuures märkamata, kuidas ta rind kiiresti tõusis ja vajus.

Sõnatult silistas Endel korraaks üle ta juuste, vabastas end siis õrnalt, kuid otsustavalt ja väl- jus õuele, et kohata seal hetk hiljem võitlusval- mis mehi ning majorit ja Uusnat.

„Kas, Joel, relvitud ja naised tõmbusid süga- vemale laande?“

„Margusson korraldab nende eemaldumise,“ vastas Uusna.

„Leitnant Uusna,“ pöördus major Rannamäe nüüd noortele ohvitseridele, „võitke parem tiib oma hoolde, valige kohe mehed ja asuge positsioonile, võimalikult sobivasse maastikku. Ja teie, leitnant Puidu, juhtige vasaku tiiva kaitset.“

Ta ei saanud veel õieti lõpetadagi, kui samas- se, õuele, ilmunud ratsavärgats teatas juba vaen- lase ettevalmistuste jõudmisest rünnakujärku.

„Nende arv?“ küsis major.

„Võib-olla 500 või enam.“

„Relvastus?“

„Rohkesti kuulipildujaid, nende hulgas hulk raskeid.“

Uusna ja Endel pöördusid, suundudes kiiresti oma meeste juurde.

„Noh, mehed, vastu neile!“ kuulis Endel sõ- bra häält veidi eemal. See oli otsustav, pisut karm ja kindel. „Varustuge granaatidega, nagu see iganes võimalik.“

Ta hakkas jagama seejärgi üksikasjalisi kor- ralduks.

Riiklik juht Himmler külastas Eesti Brigaadi

Eesti vabatahtlikud asuvad antud vande täitmisele

SS-PK. — Suur-Saksamaa SS-riiklik juht Himmler külastas hiljuti Eesti Brigaadi õppealaagrit. Kõrge küllaline jälgis laagris veedetud päeva jooksul eesti vabatahtlike väljakõpet, mis on jõudmas lõpule. SS-riikliku juhi külastärgipäeval toimus rida ühendamisest eesti juhtkonnas.

Lõppeks ometi! Lõppeks ometi oleme oma ettevalmistustega nii kaugel, et meid võib külastada ja meie tegevust jälgida SS-riiklik juht, kes on Euroopa rinde eliitvägede — relva-SS diviiside — patrooniks! Ei või siis enam kaugel olla ka see päev, millal meie oleme jõudnud nii kaugele, et võime asuda selle juurde, milleks oleme andnud vande Jumala nimel ning kohustunud vajaduse korral ohvriks tooma ka oma elu.

Eestlastele püha sini-must-valge lipu lehvides tõstisime kätel vabatahtlikuks vande võitluseks bolshevismi vastu. Oma rahvushümnid kõlades mõistlesime sellele, mis meid, eestlasi, kohustab selleks vande võitluseks meie rahva vabaduse ja iseseisvuse eest. Nüüd oleme siis samadel õppealaagris väljadel, kus andsime pühaku vande, jõudnud niikaugemale, et varsti võime tõsta taas kätt, aga sedapuhku relvastatud käe ja mitte enam vande, vaid antud vande täitmiseks.

Seda päeva on Eesti vabatahtlikud, relva-SS mehed oodanud pikisilmi ning nad õnnistavad iga nädalat ja päeva, mis viib neid lähemale hetkele, millal võivad nad rivistuda viimast korda õppealaagri betoonseile teile, et alustada marsi sinna, kuhu neid kihutab tahe oma kodumaa ja rahva tuleviku kindlustamiseks ning kuhu nad ikkavast juba ammu — võitluse bolshevismi vastu.

SS-riiklik juht ei jätnud külastamata ühtki õppealaagris viibivat relvalikku. SS-riiklik juht sai hea mulje meie grenaderide varjamise ja koondamise oskusest ja leidlikusest. Meie grenaderid üllatasid ka tõesti oma leidlikkusega. Kui polnud muud vahendit käepärast, siis külvati laskepessa serv männiokteta ühe selliselt, et laskurpesi polnud üldse võimalik eraldada muust metsaaluusest.

Tankikütid olid oma positsioonid valinud mäenõlvakule. All lagendikul kadusid märgid, mis kujutasid ründavaid tanke koos kidurale kaskedega ja ka-

narbiikutukkadega uduvinesse. Neid märke püüdsid näha tankikütid oma suurtükidega tabada. Kogu ümbrus lajatas plahvatusist.

SS-riiklik juht saabus laskeväljale nii ootamatult, et oleks peagu oma maastikuautoga sattunud tankikütide tule alla. Ent seda tõetruuma pildi sai kõrge küllaline meie tankikütide tööst.

Pioneerid on kibedasti ametis silla ehitamisega üle kõrgekaldalise jõekese, kui SS-riiklik juht neid oma külastusega üllatab. Sillaotsad on juba valminud, veel vaid paar labidatäit mulda teetammi silumiseks. Osa pioneere asetab paigale kõrgeid sillapukke. Teisel raiutakse tugevatest kuusetüvedest palk sillaraaniks kirveste välkudes väledasti ja asjatundlikult sõdur-puuseppade käes.

Edasisel ringsõidul laseb SS-riiklik juht oma sõiduki peatada sillal, mille juures ja all askeldab rühm vabatahtlikke.

Sild on mineeritud ning vastava korralduse saamisel tegutseda üksuse staabist, võib sellel igal hetkel õhku lasta. Kõik eeltööd on sooritatud ning vajalised julgustused kohtadele asetatud, — selgitab SS-riiklikule juhtile rühmaülema, obersturmführer, kellele asetatud on puistatud juustesse juba tublisti halli.

Nii jälgis kõrgeim relva-SS juht eesti SS-vabatahtlike grenadeeride tegevust laagri õppeväljadel, kus nad küllalt on kulutanud higi ja energiat.

Vabatahtlikud püüdsid kõrge küllalise ilmet tabada heakskiitu või laitu oma tegevusele. Näib, et nii juhid, alljuhid kui ka grenaderid võisid rahule jääda tema hinnanguga. Seda kinnitab SS riikliku juhi laagris viibimise päeval toimunud ühendused. Kuid suurimaks hinnanguks peavad eesti vabatahtlikud käsku, mis viib neid võitluse nende rahvuslõkude värvide all. Selle käsu saanud teavad eesti relva-SS mehed, et nende vaev õppealaagris on osutunud nii tulemusrikkaks, et nad võivad asuda võitlejainna rindele, kus kõrvaldatakse nende kodumaad ahistav oht ning ootavad neid teod, mis toovad neile ja kogu Eesti rahvale vabaduse ja au.

SS sõjakirjasastja
Gerhard Rahnula.

Pioneerid ründavad leegihitjate toetusel. (PK-sõjakirj. Dahm. Wb.)

Rudolf Tobiase haarav tõusutee

Kehvast Hiiumaa kõstripojast Berliini kuningliku ülikooli professoriks

Kui meil enne omariikluse saavutamist leidis üldiselt ainult vähesed kõrgema eriharidusega helikunstnikke, siis veel vähem neid, kes oleks jõudnud oma loomingu kaita rahvusvahelise muusikamaailma tähelepanu. Suuremas ulatuses õnnestus selline tõus, vaatamata Eesti omaaegsete olude tõkestavale kitsusele, esmakordselt alles Rudolf Tobiasel, kelle 25. surmaaastapäeva neli päevil mälestame.

Rudolf Tobias sündis 29. mail 1873 Hiiumaal, Käina köstri pojana, seega perekonnas, kus valitses tihe muusikaline õhkkond. Juba kuueaastasena istus ta sageli kodukoha kirikus isa kõrval orelipuldi ees ja mängis temaga neljal käel. Aasta hiljem tegi ta edukaid katseid komponeerimises, olles nõnda igati muusikaliseks imelapseks.

Süsteemaatilisemat haridust sai ta sel ajal Haapsalu kreiskoolis käies linnakeses elavalt tublilt pianistilt Catharina v. Gernetilt, kelle majas ta tutvus kodustel kammermuusika-õhtutel valitud klassikaliste teostega, mis ei jäänud mõjuta ta maitse edaspidisele arenemisele.

Lõpetanud kreiskooli, õppis T. mõne aasta pärast Tallinna gümnaasiumi juures õpetaja kutseeksami. Kuid koolimeistri Tobiasest siiski ei saanud, kuna teda liiga tugevasti tõmbas enda poole muusika.

Tallinnas elades õppis Tobias ühtlasi toomkiriku organisti juures orelimängu ja kontpunkt. 20-aastasena õnnestus tal astuda Peterburi konservatooriumi, milleks mõjuvat kaasa aitas üks additsioon, kes oli kuulnud Tobiasi improvisatsiooni ja sellest nii vaimustunud, et muretses kehvale oorele stuudiumile vajalikku toetust. Konservatooriumis töötas Tobias niivõrd intensiivselt, et lõpetas kuueaastasest kursusest juba aastaga, pealegi veel kahel erialal, nimelt orelimängus (prof. L. Homiliuse juures) ja kompositsioonis alal (kuulsa helilooja Rimski-Korsakovi juhatusel).

A. 1895–1904 tegutses T. Peterburis eesti koguduse organisatorina ja koorijuhina. Siinsete eestlaste keskel, kelle väimeks juhiks oli pastor J. Hurt, küpses ka Tobias rahvuslik hoiak.

Suurlinna kähärrikast elust tüdinenuna siirdus T. a. 1904 Tartu, lootes siit leida rahulikumaid töötamisvõimalusi. Ent rahvuslik eluvõim ja hoog, mis siir sajandi algul tuikas, haaras tedaagi jõuliselt kaasa. „Ta ühines otsekohe Lähte muusikaliste üritustega ja tõi neisse oma põleva kunstniku-temperamentiga, vaimukuse ja selgete kunstiliste põhimõtete palju uut värskust ja tõsise kunsti elustavat hõngu“ (A. Kaasme). Muu ees tuli ülatulustumate kontsertide kõrval nende kahe pioneeri koostööd osalele ettekandele Mozarti „Don Juan“, millest katset tuleb pidada esimeseks tõeliseks ooperi-ettekandeks eesti keeles.

Selles elavas muusikalises ja rahvuslikus õhkkonnas komponeeris Tobias ja tõi ettekandele oma üldiselt tuttavad saanud koorilaulud „Õitsus meri“, „Varas“, „Noored sepad“ jne. Tartus tutvus ta ka Kreutzwaldi „Kalevipojaga“ ja vaimustus sellest nii, et otsustas selle dramatiseerida ooperiks. Hiljem Berliinis alustaski ta seda suurtööd, jõudmata seda siiski lõpule viia.

Igatsedes avaramaid arengimisvõimalusi, ahkus Tobias a. 1908 Tartust ja reisib Tallinna eesti seltskonna ainelisel toetusel Lääne-Euroopasse, et tutvuda sealse kõrge muusikakultuuriga. Sel eesmärgil peatus ta Pariisis, Dresdenis, Prahas ja teistes suurtes muusikakeskustes, kuni ta viimaks jäi pikemaks ajaks peatuma Böömimaale Tepliczi linnadesse, kus kirjutas oma esimese oratooriumi „Joonas“, tuues selle järgmisel aastal Leipzigi esiettekandele. See kõrgväärtuslik helitöö avas Tobiasele tee Berliini riikliku muusikaülikooli muusikateooria õppetoolile, kuhu ta määrati 1912. a. asetäitjaks, a. 1914 aga korraliseks professoriks, milleks tal tuli astuda enne Saksa kodakondsuse.

Arvestades neid kitsaid olusid, kust Tobias võrsus, oli selline hilgav karjäär igas mõttes erakordseks saavutuseks. Säärasena hindab seda ka Tobias ise ühes emale saatetud kirjas: „Issand, kes meie kõikide juurest nii lähedalt mõõdub, on mulle kõik, mis Tartus jätsin, miltmekordselt tagasi andnud. Lugupidamise, töö ja kodususe. Iseendast on see siiski midagi suurt võranda sin, kus konkurents on peadpöörav, tegevust omada.“ Ja ühes teises kirjas lisab ta: „Nüüd on kõik hästi. Ka minu töö ja tööd aida kaavad. Oo, küllap asi juba läheb. Igal juhul on siin kolossaalne konkurents, siiski enamik on vaid nigelad andetud. Ja arusaamist mu erilisele kunstile leiab siin paljalt enam kui Venemaal. Siin on puhas vesi!“

Kuid neist viljaka töö aastaist tõmbas ootamatult kriipsu läbi puhkev maailmasõda. R. Tobiasi mobiliseeriti oma uue kodakondsuse alusel. „See viis küll mõneks ajaks loomingust eemale, siiski mitte täiesti — taevalik säde ei lakanud siingi hõõgumast — sest kodumaast eemal olles, üksindasena lumehanges isel vahipostil seistes tal tekkis uus, vallutatud idee — oratoorium „Sealpool Jordani“. Sellega ta katvates midagi suurt, midagi erakordset, seda enam et see idee juba oma tekkimise asjaoluelt osutus temale kuidagi eriti lähedaseks, sest ka

oma kodumaad ta luges enda suhtes asetsavaks „sealpool Jordani“, s. o. „saavutamatuks kuldraanekseks“ (R. Päts).

Ent kahjuks kujunes asi teisiti, kui oli plaanitatud. Küll vabanes ta 1916. a. terviselike põhjustel sõjaväeteenistusest ja pöördus tagasi oma endise tegevuse juurde muusikaülikoolis, kuid rasked sõjaväeteenistused, pikaldane alatoetus, perekondlikud mured ja mitmed muud raskused olid tunduvalt nõrgestanud Tobiasi juba niigi mitte tugevat tervist. Oli küllalt juhusliku külmuse läbi saadud gripist, millele juurde lõi kopsapõletik, et kustutada meie esimese suurhelilooja eluküünlalt. Rudolf Tobias suri mõnepäevase raske haiguse järgi 29. oktoobril 1918 ja maeti Berliini Wilmsdorfi kalmistule, kus ta põrm ootab kodumaale toomist.

Tobiase meisterlik looming haarab peaaegu kõiki muusikalisi erivorme koori- ja soololaulest kuni kantaatideni ja oratooriumideni, mitmesuguseist instrumentaalpaladest kuni kammermuusikaliste ja sümfooniiliste suurvormideni. Ent ta tähtsaimaks alaks oli siiski vaimulik oratoorium, mis oli ta sügavatundelele hingelaadile kõige lähedasa ja omasem. Kahe ülalnimetatud suur-oratooriumi näol andis ta oma parima ja väärtuslikuma, mis on leidnud tee ka rahvusvahelise muusikamaailma ja võitnud seal eesti helikunstile rohket tunnustust.

Sisuliselt pakuvad R. Tobiase helitööd meile palju tõuliselt omast ja hingelähedast, lihtsades seejuures elamuslikult avaras kaares. Nõnda ütleb kadunu üks parimaid sõpru dr. J. Luiga Tobiasi muusika sügavalt omapärase võlu kohta: „See ilu ei ole magus, vaid on ühend kibedusest ja naerusest, maailma hädakisast ja kujuri hinge joovastusest, on ilus nagu linnukaja kevadmetsas ja nii tuikav kurb, kui igatsus kevadnoorse rinna. Kuulake Tobiasi „Õpala“ orkestrile ja kuulake ta laulu segakoorile „Teel“ ja „Noored sepad“ ja „Joonas“ oratooriumi vägevat hünni, siis tunnete, missugust ilmet ma sõnaga ilu rõhutan.“

R. Tobiase elutee kujutab endast Koitula oma kõrval meie traagilisemaid kunstnikusaatusi, väimustavana oma suurejoonelises tõus, haaravana oma kütkestamatus jõus ja liigutavana oma ootamatus katkemises. Sellele traagikale lisab küll pisut loovendavat joont teadmine, et tema lastest on kaks astunud ise jälgedesse: tütar Silvia hariti ja noorim tütar Helen Tobias orelikunstnikuna. Ka on kodumaa oma suurt poega igati väärilult mälestanud: Haapsalus on talle püstitatud nägus mälestussammas, kuna Tallinnas kannab endine veneperase nimega Slabodka tänav 1924. a. alates Rudolf Tobiase nime. — Parimini saame aga oma kadunud suurmeest mälestada siiski sellega, et püüame osa saada tema kunstilisest pärandist.

O. K.

Saaremaal põles talu

Kuressaare vallas Praakli asunduses süttis põlema ja põles maani maha Kristine Allikule kuuluv Kirsi talu elumaja ühes ühise katuse all oleva loomalaudaga. Päästa suudeti ainult osa vallasvara, kuna ülejäänud osa langes leekide ohvriks.

Tõenäoliselt sai tüli alguse katkisest korstnast.

Kuressaares anti 10.000 mudavanni

Nüüd on lõplikult valminud kokkuvõtte Kuressaare linna mudaravila mõõdunud hooaja tegevuse kohta. Nagu ülevaatest selgub, on hooajal antud üldse 10.000 mudavanni, mida sõjalauekorras võib pidada väga suureks saavutuseks.

Kuressaare uus mudaravila, mis tegeles tänavu ainult puhtaveevannide andmisega, jätkub oma tegevust veel oktoobrikuu lõpuni.

Tartumaal tuleb vili korralikult kokku

Tartu maakonna põllumajandusameti andmeil on kohustuslikkude müüginormide kokkutulek arenenud üldiselt rahuldavalt. Eriti hästi on laekunud toidutavilja normid. Juba nüüd on tulnud toidutavilja nii palju kokku, nagu eelmisel tootmis aastal üldse aasta jooksul. Toidutavilja normide täitmise poolest praegu Tartumaa seisab esikohal üle maa.

Lapsed ja noored on rahva tuleviku pant. ERÜ teeb ulatuslikku laste- ja noortetööd. Sellepärast iga eestlane, kes toob oma ohvri ERÜ ohvri nädalal, aitab kindlustada rahva tuleviku.

Paide avas teatrihooaja

Avatükina esitati laupäeval teatri-publikule E. Bergmanni komöödia „Hüpe abiellu“

Paide teater, mille sünnist ja eluigustest hiljuti teatasime, avas nüüd, laupäeval, 23. skp., eesriide oma esimeseks hooajaks kavadel naijamänguks nimetatud E. Bergmanni ainetel loodud 3-vaat. komöödiaga „Hüpe abiellu“, kusjuures lavastajana tegeles teatri kunstiline juht Ed. Türk ja lavakujundajana R. Hoolma.

Teatri hooaja avatükina on kujunenud ikka nii, et selle järgi tavatsetakse tihti peale tõmmata teatavaid oletuslikke jooni kogu eelseisvaks hooajaks. Käesoleval korral ei või aga olla sellest juttugi. Esiteks seisab „Hüpe abiellu“ nii komöödiانا kui ka isegi „naijamänguna“ kunstiliselt vaadatuna kaugel allpool keskpära, teiseks — kuidas võibki seesuguse tüki puhul nõuda leiakait tšelikk suvenemist sinna, kuhu pole tahetki süveneda. Seetõttu jääb ka küsimärgi alla, milleks valiti Paide teatri hooaja avatükiks kõnealune naijamäng (ilma jutumärkideta, kuna ta sellisena seisneb ka kavadel). Kerkib paratamatult küsimus, kas teatri kunstiline juht ei ole seesuguse tüki valikul olnud osatähtsate ennustajava töö suhtes liialt alahindav. Tegelskond on näidanud, et ta suudab tulla toime hoopis paremate asjadega („Põhjajased“), — millel põhineb nüüd siis ületüki kunstilise taseme järsk langus?

Enne, kui asuda osatähtsate vaatlemisele ja hindamisele, tahaks tõmmata tüki valiku kõrval mõningaid äärmärskeid ka tüki keelelise küljele ja reshiile. Tüki tegevus stin-nib Tallinnas, seega Eestis. Kuidas on võimalik, et Evi Ellamäe on rikkam ois oma niku (?) tütar (Oti sõnadel — esimeses vaatuses) ja seejuures ainult mingi majapidamiskooli haridusega? Edasi — kuidas on võimalik, et ajal, millal kõikjal kasutatakse zooloogia, pidime seekord teatrilavalt kuulma zooloogia ning kõrvuti moodsa imitumuse keni m- vormiga lohisvee-lubamatut -lik ja -line lõppude segajamist?

Osatähtsajast Harald Raig na dr. Felike Veilandina jättis soovida, kuna ta selle asemel, et luua hajameelset ning naiste osas saamatut õpetlastüüpi, andis karikatüürikalduva koomiku, seega ületüki hädavärses prototüübi, millele lisandus veel tugev annus „patuoinalikku“ olemust. Sellelt seisukohalt lähtudes ei tundunud ka kuidagi usutavat kogu ta armulugu „võluva putukaga“, mis äraseletatult tähendab muudugi sharmika Evi Ellamäe järgitult armumist teadlase. Vabrikuri direktor dr. Maks Veiland Riho Hoolma kehastuses ei kuulu käesolevas ületüki põhjalikumale vaatlemisele, kuna ta haiguse tõttu ei saanud võtta osa proovidest, mistõttu ta ei olnud kodus ka tekstiga. Ella Kinnas doktoriprouana tuli oma osaga rahuldavalt toime, samuti Helmi Lehist pr. Lindemannina. Vaida Tischeri Evi Ellamäena, kui professor Veiland kõrval teise peaosas kandjana, andis sümptaatse ja usutava tütarlapse, kellet oli vajalikel määral temperamenti, nooruslikku sädlevust ning humoorit. Soovida jättis aga kohati lavaline liikumine ning kate hoid. Pideva ning hoolsa ettevalmistuse juures võib teada Paide teatrit kujundada paljutootav lavajõud. Eduard Türk kojamees Vidrikuna andis oma rolli üldiselt korrektselt, kuid vähesel läbitõotamisega, mistõttu nimetatud osa ei paistnud talle hästi sobivat. Milvi Hoolma teenija Minnana tegi oma osa hästi.

Mis puutub lavapildidesse, siis ei rahuldand neid täiel määral, eriti aga teise vaatus professori tüütuba, kuna siinustus tundus liialt nigelana (professor tüütuba) ning doktorite ja professori väärilisele mittevastavana.

Esietendust oli ilmunud jälgima tulvil saal.

H. A.

Sügisõhtu Ilmjärve ääres. (PK-sõjakirj. Zwiirner. Wb.)

Duce sõjalised nõupidamised

Roomast, 20. 10. (DNB). Duce võttis kolmapäeval oma peakorteris vastu fashistliku miilita ülemjuhataja, kindralleitnant Renato Ricci, kes andis talle aru miilita rindepanusest. Edasi võttis Duce vastu uue karabinjeeride juhi kindral Mishi.

Marssal Graziani nimetas uue kindralstaabiülema

Roomast, 20. 10. (DNB). Marssal Graziani nimetas vabariiklik fashistliku armees kindralstaabi juhiks kindral Gambara. Uue kindralstaabiülem on aundinud 1890. a. Ta võttis 1914/18 osa maailmasõjast, hiljem sõjakäigust Abessiinias ja paistis välja Hispaania kodusõjas.

Bolshevism käsutab pluto-kraatiat

Berlinist, 22. (DNB). Nagu Reuteri Moskva korrespondent teatab läbirääkimiste kohta Edeni, Hulli ja Molotovi vahel, on inglise ja USA saadikud nõustunud nõukogude nõudmisega, et sõjalised küsimused seatakse kõikide teiste küsimuste ette.

JÄRVA TEATAJA Nr. 123.
Teisipäeval, 26. oktoobril 1943. a. Lhk. 3

On saabunud käsk uueks rünnakuks. Iga mees rühmas kannab paduümbööd kuulipilduja jaoks. (PK-sõjakirj. Kempis)

Tunneme suurt rõõmu . . .

Algus esimesel leheküljel

Sel hetkel ei olnud kõik eestlased kodumaal koos. Raske elu oli suundunud ettevõtlusele meelegra inimesil otsima ärarajamist, mis oleks võinud olla nut kodumaal. Rasked majanduslikud tingimused mõeldud saajad teisel poolle viisid välja rändamisse just ettevõtluslikumad meie rahva hulgas.

Ja nii rändasid ka teie vanemad ja vanavanemad kodumaalt välja selleks, et teisel pool Narvat ja Peipsit, teisel pool Eesti piire leida niisugasi ärarajamisvõimalusi kui ka uusi kodumaad, kus nii meie tööõud kui rahvuslik meel leiaks tegutsemisvõimalusi. Kui Eesti kuulutas end iseseisvaks, siis ei olnud meil võimalik kõiki eestlasi kodumaale tagasi saata. Küll kinnitas Vene valitsus tol korral oma poolt, et ta lubab kõiki eestlasi opteerumise korras Eestisse tagasi tulla, kuid seda ei saanud kõik kasutada, sest see teostus kitsastes raamides, ja pealegi ei olnud neil eestlasel, kes elasid Peipsi taga ja Narva piiri taga, kerge lahutada sellest maast, mis oli isade töö ja vaevaga omandatud.

Kõige selle tagajärjeks oli asjaolu, et need eestlased, kes olid meile rahvale kodumaal 25 aastaks. Need 25 aastat on tähendanud teie perekondadele suuri raskusi ja elamusid. Ja kui te tänasele kodumaale tagasi tulete, siis on teil tulnud ka paljudest armastatust lahkuda, sest palju teie perekonnaliikmeid on enamik võim rõõvinud, mõrvanud või ära viinud, nii et teie lein kodumaale tagasi tulles on suur.

See on meie rahvale ajalooline silmapilk, mil te kodumaale tagasi tulite. Kahe aasta eest oli eesti rahval silme ees täielik häving. Kuid saksa sõjaväe võitluse läbi vabastati meie kodumaal sellest lühikesest, ent verisest enamikust võimust. Meie rahvas on kannud suuri veriseid kaotusi.

Nüüd võime vastu võtta ja tervitada teid, meie rahva ärakadunud lapsi, jälle oma kodumaal soovidega, tunnetega ja teadmistega, et nüüd, kus olete kodumaal, te siit enam ei lahku. Kui kaotasime enamikku ajal nii palju eesti rahva liikmeid ja nende perekonnad peavad nende järele nüüd nagu teiegi, siis tänase võime ütelda, et eesti rahval tuleb nüüd ühiselt sellest raskest võitlusest vältida.

Kõik eestlased koonduvad oma jõu seltsiks, et ühiselt üles ehitada tugev ja õnnelik kodumaa.

Talle oli kõige raskem pidada rahvuslikku võitlust, sest olite võõra rahva hulgas üksikult. Et te oma rahva juure tagasi tulite ja teie lapsed tänase eesti keelt räägivad, siis ütlen, et olete tublid eestlased.

Eesti rahvas on praegu kogu Euroopa ees veretunnistajaks selle kohta, mis on enamik hädaohu. Kõigile rahvastele ja riikidele.

Eesti linnade on tagasi antud 3400 krunti

Küditatute maatükid on tagasi antud nende õigusjärglastele. Reprivatiseerimist pikendab kruntide mitmekülgne edasimüük

Praegu on ülemaailmselt käimas hoogsad reprivatiseerimistööd. Tallinna ümbruskonna eramaniikide kuulunud krundid ja maa-alad on peagu juba kõik tagasi antud nende endistele omanikele. Samuti on enamuses reprivatiseeritud ka teiste suuremate Eesti linnade piires asetsevad erakrundid.

Kogusummas on ülemaailmselt eramaniikide tagasi antud ligi 3400 maatükki, mis moodustab 87 protsenti reprivatiseerimisele kuuluvate kruntide üldarvust.

Eramaniikide kruntide tagasiandmine korras on lahendatud Tallinna linna piires 1734 juhus. Krundid on antud tagasi endistele omanikele

Ääremärkusi komöödiad „Hüpe abiellu“

Selle ettekande puhul Paide teatris 23. okt. k. a.

„Hüpe abiellu“, E. Bergmanni a n e i l loodud komöödia (autor ise nimetab tükkki vähelevaliselt ja kahtlemata iganenult naljamänguks, millest terminit oli kasutatud Paide lavastuse puhul isegi kavadel), oli tükk, millele Paide teater oli valinud oma tegevushooga avatükki. Seda tükk on nimetatud nõrgaks asjaks ning sama seisukoht koos küsimusega, milleks ta öieti valiti, leiab taaskord allakriipumata ka meie teatrikriitika sõnavõttus esietenduse puhul. Millistel kaalutlustel aga langetatakse seesugune kindel otsus? Kas ainult sel põhjusel, et tükk tundub kuidagi iganenuna?

Kõnealuse komöödia või „naljamängu“, kuigi seesugust kirjanduslikku määrilist on tänapäeval üsna tublisti vales kasutatud, tuuma moodustab Evi Ellamäe „hüpe“ abiellu, mis toimub pealegi peadpöörilavalt lühikeses aja jooksul—vaevalt 24 tunni kestusel. Sedamööda moodustavad siia ka „naljamängu“ peaosad prof. F. Veiland kui öieti kositav ja Evi—kõsilaena. Ilus. Sealtpoolt oleksid siis asjad korras, sest see ei ole iseenestest veel mingi patt, kui noorele ja ülimalt ettevõtluslikele tüdrukule meeldib armuasjades saamatut teadlase ja ta oisustab ajada asjad ise joonde. Aga kuidas on öieti lood selle zooloogiga, kes võinuks olla pigem küll kas mag. zool. või äärmisel juhul siis dr. zool., kuid kelle kohta ta noort arvestades professori anvarine tiitel tundub liialt palju? Kõige pealt—kas ta ongi nii saamatu, nagu autor sündmustiku arendades teda kujutab ja kas on Evi armumine sellesse mehesse põhjendatud? Siin tuleb oletada emmat-kummat—kas lüskab autor päris vastutustundetu, kui laseb Evit jutustada doktori seitskondlikest maneeridest ja valmistasvat suudlusest kolme aasta eest, või on ta selle episoodi ise unustanud, kui saadab iga sellelaadne vilumuse-ta doktori järsku paluma tüdruku kätt. Ei ole ju nimelt kuidagi põhjendatud, et doktori-härra, kuigi andunud vahepeal kolme aasta kestel ainult oma teaduslikule tööle, oleks järsku täiesti k u l t unustanud kõik oma endised kogemused. Kui ta oli aga teatavasti unustanud saamatu juba kolme aasta eest, kuidas on siis usutav Evi armumine mehesse, kes ise igati tahumata ja kes elab ainult „kolledate“ õnlikkudega? Kogu tüki ülesehitus ei klapi just siia, ja see ongi komöödia suurim nõrkus. Ei ole

kidele, kes ei tunne, mis on enamikus, ütleb eesti rahvas oma võitlusega, mis see on ja mida see tähendab.

Tervitan teid, Peipsi- ja Narvatagused eestlased, kodumaal. Eesti Omavalitsus, kes on kaks aastat püüdnud teid kodumaale tagasi võita ja tagasi saata, on tänase õnnelik, teades, et te kodumaale tagasi olete tulnud ja eesti rahva hulgast enam ei lahku. Elame tugeva rinde seljalt, mis on meie kodumaa vabastanud ja kaitses seda praegugi. Mis on teilegi võimaldanud raskustest üle saada ja eluga tagasi tulla oma kodumaale. Selle rinde taga tahame tugeva rahvana oma kohust võitluses enamuse vastu täita.

Lõpuks esimese kodumaale tagasipöördunud eestlaste esindaja järgmise sõnavõttega: Meie, kodumaale tagasijõudnud eestlased, tunneme suurt rõõmu, et olemes päänud hukatusest, mis meil ees seisab teisel pool piiri.

Seda rõõmu ei ole kuidagi võimalik edasi anda sõnadega, vaid seda tunneb süda. Kui palju on meie isad, emadid ja vendi langenud seal ja kui metsikult koheldakse seal inimesi.

Meie isad ja emad tulid oma ajal Eestist Venemaale otsima tööd ja maad. Kuid kõik selle on nad nüüsi kaotanud, sest seal ei tohi olla jõukas. Punane terrorilavastus on hävitanud meie sõbrad ja tuttavad. Kui varem elasime päris jõukalt oma kohtadel, siis hiljem, punaste kolhooside ajal, varjajame endid metsades ja üksikuis külates. Me ei tohtinud kokku saada oma sugulastega ja tuttavatega, keda võisime ainult salaja kohata pikade vaheaegade järele. Kõige selle ees pidime värisema. Praegusel ajal hakkasime jälle elama paremini kui tuli saksa võim.

Kui õnnelikena aga tunneme endid nüüd, mil viibime nüüsi Eestimaal, oma kodumaal.

Saksa valitsus ja Eesti Omavalitsus on teinud kõik, et päästa eestlasi, kes on Venemaale alles jäänud. Täna kogu eesti rahvast, Kindralkomissari ja Eesti Omavalitsust meie päästmise eest.

Seejärele kindralkomissar ja Eesti Omavalitsuse juht tervitasid käesurumise kõiki kogunenuid ja kõnelesid pikemalt kodumaale tagasipöördumise. Samuti ilmus saali kindralkomissari abiikaasa ja vesterle eriti sõdamikulit naisedindajatega.

Lõunasöögi järele kindralkomissari abiikaasa, Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe ja kutsutud ametiliskud kõnelesid ligi paartuunisest vestluses kodumaale tagasipöördunud eestlaste esindajatega, käsitledes nende ja üldse eestlaste elu ja olukordi Peipsi-tagustest piirkondades, eriti enamlaste võimutsemise aastail ja ka nüüd, viimasel ajal.

või nende järglastele. Tartus on tulnud reprivatiseerimisele 789 maatükki. Teiste Eesti linnade piirkondades on reprivatiseeritud kruntide arv, arvestades linnade väiksus, tunduvalt väiksem.

Nii on Pärnus reprivatiseeritud 184 krunti ja Rakveres 179. Järgnevalt on eramaniikide tagasi antud Valgas 161 maatükki ja Võrus 116 maatükki. Teiste Eesti linnade piirkondades on reprivatiseerimisele tulnud: Kuressaare 80, Haapsalus 71, Viljandis 61 ja Petseris 15 krunti.

Kokku on ülemaailmselt enamlaste ajal natsionaliseeritud ja võõrandatud maatükkidest nüüd seadusjärgselt omanikele tagasi antud 3390 krunti.

siis suudetud anda öieti midagi koomilist, rääkimata loogilisest või teravmeelsusest, ei ole suudetud joonistada teadlaste tüüpide, nagu olemes seda harjunud ja hajameelsuses ja elavõõruses nägema ilu või lavakirjanduses. Et doktor suudleks paremini kui mõni teine (mis peaks olema lõpuks ometi siis ju ainukeseks tõukejõuks), selle kohta puuduvad Evil kogemused ja see pole ka usutav.

Sellest rääkimata, et tükkil puuduvad iganesused kirjanduslikud väärtused, langeb ta juba ainuüksi peaosade täieliku läbitõõtamuse ja vastukooste tõttu nõrga tasemele. Ning sellest seisukohast ei leia ka vastust küsimusele, milleks võeti ta repertuaari. Tahaksime näha, et Paide teatri kunstiline juht või need ringkonnad, kes tulevikus korraldavad repertuaarilisi küsimusi, toimiksid edaspidi kaatutumalt ja selle kindla teadmise, et teatril on ka oma suured kohustused või et ta oma püüete poolest on isegi teatud määral pühakoja taoline.

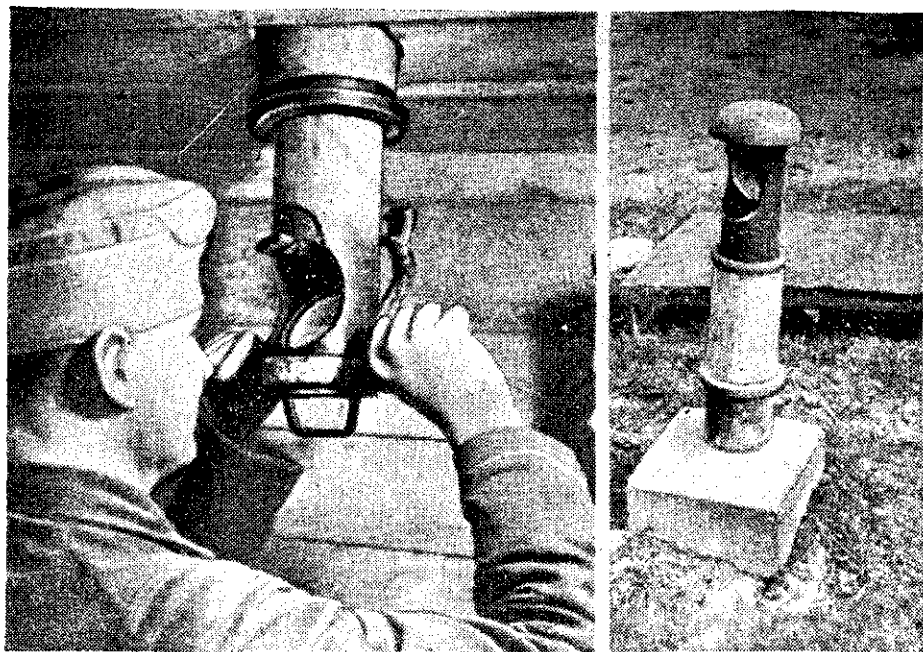
-sp

Muudatusi raske, pikaaja- ja öötöliste lisatoiduainete kaartide väljaandmises haiguse puhul

Käesoleva aasta jaanuaris anti majandus- ja rahandusdirektori poolt tähendav juhtnõu lisatoiduainete kaartide kohta ütlaseks, raske-, pikaaja- ja öötöistele, kuna nähti ette, et tööliste, kes puudub arstiõnendi põhjal, jäetakse kõik lisakaardid kaheks nädalaks. Kuna aga tegelikult haiguste puhul isik saab arstilt veel erinormid, muudetakse üldnimetatud juhtnõu ja pannakse kehtima kord, et kui töölise puudub haiguse tõttu või mõnel muul mõjaval põhjusel, antakse talle välja lisatoiduainetekaart tööle ilmumise nädal järgneval nädalal.

Sealjuures jäetakse aga töödandja õigus anda töölisele, kes on harva puudunud ja lästi töötanud, lisakaart ka selle nädala eest, mil töölise ilmus nüüsi tööle.

26. tootlusperioodist alates antakse ütlaseks, raske-, pikaaja- ja öötöistele lisakaardid ühe nädalase kestvusega ja eelmiste juhtnõude käesolev muudatus hakkab kehtima ajast, mil antakse välja ühenädalase kestvusega lisakaardid.

Periskoop kauge põhja punkris, millise abil võimaldub jälgida oma lõiku ka vastikumaate saajalumele puhul. (PK-sõjakirj. Wethe-Atl. Wb.)

Vestlemas prof. Rudolf Tobiase tütreaga

On valminud ulatuslikum uurimus kadunud suurmehest

Pühapäeval toimunud R. Tobiase mälestuskontserdi puhul õnnestus saada kiirintervjuud kadunud helilooja noorimalt tütrelt Helen Tobiase, kes oma meisterliku mänguga võitis järvalaste südamed.

Nagu kõnelusel selgus, on helikunstnik Riho Pätsil valminud prof. Rudolf Tobiase üle ulatuslikum monograafia, mille kirjastamist on senini takistanud sõjasegused olud. Edasi on „Estonia“ muusikaosakonnal olnud kavatsus tuua eeloleval hooajal Eestis esiettekandele kadunud üht suurejoonelisemat helitööd, oratooriumi „Joonas“, milline kaunis mõte olevat aga mõningatel tehnilistel põhjustel siiski nurjunud. Nii et ulatuslikumad muusikakultuurilised sündmused meie esimese suurhelilooja mälestamiseks näikse — vähemalt esialgu — kahjaks siiski puuduvat, millest on muidugi kahju. „Siin on provints pealinnast suhteliselt ette jõudnud“ arvab prl. Tobias tülluseks lohutuseks.

Üldiselt olevat aga Tallinna muusikaelu ehk praegu koguni elevamgi sõjaeelsest. Eiti valmistatud oli Helen Tobias Tallinna orelipilevel esinenud prof. Heitmanni meisterlikust orelikäsitlusest. Orelikunsti on Helen Tobias kiindunud kogu südamega, kusjuures tema lemmikheliloojateks on tema isa ja ületamatu vanameister J. S. Bach. Nende mõlemi helitöödega esineb H. Tobias 19. detsembril ka ringhäälingus, kusjuures ettekanne antakse edasi Tallinna toomkirikust, kus ta töötab organistina. Eesti heliloojatest austab Helen Tobias eriti veel Cyrillus Kreeki hardalt religiooset ja sügava rahvusliku omapäraga loomingut. Eesti helikunsti tuleviku suhtes on Helen Tobias optimistlik, kuna meil on sel alal loota tugevat järkasvu. Siinkohal selgub ka, et ta

ise kavatseb komponeerimise alal astuda isa jälgedes, õppides selleks Tallinna konservatooriumis kompositsiooni prof. Elleri juhatusel.

Kui meenutan, et Paide on linnaks, kust võrsus meie esimene kõrgema eriharidusega helikunstnik Johannes Kappel, siis elavneb prl. Tobias: „Ah ja, Kappel... Kui minu isa oli Peterburi eesti koguduse organistiks, toimis Kappel samasugusel kohal Hollandi saatkonnas kirikus. Neid peeti iseloomudest äärmisteks kontrastideks: Kappeli muusikaline toodang on õrn, diskreetne, lüürliline, (kandis ju ta koorilaulude esikkogu pealkirja „Järvamaa ööbik“ O. K.), inimesena oli ta väga tagasihoidlik. Minu isa seevastu oli tüis tormi ja tuld nii elus kui ka loomingus. Ja kuigi see kõnelus toimub publikust tulvil teatris, kerkivad ilmekalt vaimusilma ette nende kahe meie esimese kutselise helikunstniku kujud. Prl. Tobias oskab jutustada.

Selle talendi on ta ilmselt pärinud emalt, kes on Eduard Viide õetütar. Helen Tobiase sulest on ilmunud koguni lasteraamatuidki, mida on illustreerinud ta õde Beatrice. Maailmakirjandusest on Helen Tobiase lemmikautoriks Cervantes oma „Don Quijotega“, selle kõrval ka Aleksis Kivi. Eesti kirjanikest eelistab ta Tammsaaret ja Vilddet. Seega domineerib siis ta maitse rahvalähedane joon.

Vestlus võiks veelgi kesta, kuid edasiruttav aeg sunnib prl. Tobiasi mõtlema tagasisõidule Tallinna, kuhu ta lubas Järvamaa südamest kaasa viia parimad mälestused. Soovime talle jumalagajalt parimat edu oma isa kõrgeväärtusliku kunstipärandi kandmisel laidesse hulkadesse.

Raadio

TEISPÄEV, 26. OKTOOBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päevauudised. 6.30 Hommikukontsert (ülel.). 7.00 Päevauudised saksa keeles. 7.15 Kirev varahommik (mgn. ja hpl.) 8.30 Põllumeestele: Kartuli säilitamine (Taimetähtse osakonna insp. agr. Voldemar Reitan). 8.45 Päevauudised. 9.00 Päevauudised saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepauz. 11.30 Rõõmsaid viise (mgn.) 12.15 Päevauudised. 12.30 Päevauudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (ülel. Hamburgist). 14.00 Päevauudised saksa keeles. 14.20 Kuidas see Teile meeldib (mgn. ja hpl.). 16.00 Kontsert pärsatlõunaks (Emmy Mayer, Iaul, Eduard Mednis, klarnet ja Riia Ringhäälingu suur orkester Olgerts Bistevinski juhatusel). Saate kannab üle Riia saatja. Vaheajal kell 16.45 Päevauudised. 17.00 Päevauudised ja saatekava ülevaade saksa keeles. 17.10 Lõbus tund haavatud sõduritele. Kvaat: Solistid ja (Ringhäälingu tantsukapell juh. VI. Sapošini). („Estonia“ kontsertsaal). 18.00 „Miks Ludvi Puusepp naist ei võtnud“, Anna Haava jutustamine. 18.20 Riho Päts: Laste klaveripalu (Olav Roots, klaver). 18.30 Aja kaja. 19.00 Saatekava veste. 19.15 Rindereportaaž (ülel. saksa keeles). 20.00 Päevauudised saksa keeles. 20.15 Saksa sõduri tund (Sõdurid lõbustavad sõdureid). 21.00 Päevauudised Ainalu Tartu: 21.15 Muusika, mis kunagi ei unune (hpl.). 22.00 Päevauudised saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

KOLMAPÄEV, 27. OKTOOBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päevauudised. 6.30 Hommikukontsert (ülel.). 7.00 Päevauudised saksa keeles. 7.15 Hommikumuusika (ülel. Danzigi ja Böömi saatjast). 8.30 Hommikuhardus: „Mitte kaasa elada, vaid kaasa töötada on meie ülesanne!“ 8.45 Päevauudised. 9.00 Päevauudised saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepauz. 11.30 Viike kontsert (ülel. Münchenist). 12.15 Päevauudised. 12.30 Päevauudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (hpl.). 14.00 Päevauudised saksa keeles. 14.20 Jooksva lüüli (mgn. ja hpl.). 16.00 Muusika pärastlõunaks (Ringhäälingu suur orkester, juh. L. Taute). Saate kannab üle ka Riia saatja 16.45 Päevauudised. 17.00 Päevauudised ja saatekava ülevaade saksa keeles. 17.10 Armastatud lauljaid ja tuntud instrumentaalse (hpl.) 18.00 Saksa teadused sõjas (Rolf Reissmann). 18.15 Alfred Sählik — meie ooperi ja opereti pioneer. Kõneleb Albert Üskip. 18.30 Aja kaja ja saatekava ülevaade. 19.00 Loengutesari „Meresõda ja merejõud“ (ülel., saksa keeles). 19.15 Rindereportaaž (ülel., saksa keeles). 19.30 Muusika (ülel.). 19.45 Poliitiline loeng (ülel., saksa k.). 20.00 Päevauudised saksa keeles. 20.15 Saksa sõduri tund (Kirev tund. Ringhäälingu tantsukapell juh. VI. Sapošini). 21.00 Päevauudised. Ainalu Tartu: 21.15 Rõõmus õhtutund (hpl.). 22.00 Päevauudised saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

NELJAPÄEV, 28. OKTOOBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päevauudised. 6.30 Hommikukontsert (ülel.). 7.00 Päevauudised saksa keeles. 7.15 Rõõmus algus (Mng ja hpl.). 8.30 Põllumeestele: Seakasvatustikke päevaküsimusi (Seakasvatustala insp. agr. Ed. Reissar). 8.45 Päevauudised. 9.00 Päevauudised saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepauz. 11.30 Lõbus helidemäng (hpl.) 12.15 Päevauudised. 12.30 Päevauudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Ringhäälingu suur orkester P. Karpi juhatusel ja hpl.). Saate kannab üle ka Riia saatja. 14.00 Päevauudised saksa keeles. 14.20 Seda ja teist (mgn. ja hpl.). 16.00 Muusika pärastlõunaks. (Fannia Vikane, Iaul ja Riia Ringhäälingu ajaviteorkester Fritz Diederichi juhatusel). Ülekannet Riist. 16.45 Päevauudised. 17.00 Päevauudised ja saatekava ülevaade saksa keeles. 17.15 Kerge muusika (Ringhäälingu tantsukapell juh. VI. Sapošini). Saate kannab üle ka Riia ringhääling. 18.00 Muusikale: „Kodujänes Keks selkileb“, Jutta Kubja kuuldemäng. 18.30 Aja kaja ja saatekava ülevaade. 19.00 Muusika (ülel.). 19.15 Rindereportaaž (ülel., saksa keeles). 19.30 Muusika (ülel.). 19.45 Poliitiline loeng (ülel., saksa k.). 20.00 Päevauudised saksa keeles. 20.15 Saksa sõduri tund (Erijaade eesti vabatahtlikele Ringhäälingu tantsukapelliga VI. Sapošini juhatusel ja solistid). 21.00 Päevauudised. Ainalu Tartu: 21.15 „Relvavennad“, Erik Leidsaare kuuldemäng (Helitööd 24. X. 43. (mgn.). 22.00 Päevauudised saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

Marie Laane

Iesena Preisberg, sünd. Herodes

sünd. 24. X 1867., surm. 23. X 1943.

Muldasängitamine kolmapäeval, 27.

skp. kell 13 Türi kalmistule

August Laane

surnud 24. X 1943.

Muldasängitamine kolmapäeval 27.

skp. Vahastu kalmistule.

Leinas omaksed

TÄNUAVALDUS

Täna südamest kõiki sõpra ja tuttavaid, kes mind 21. okt. minu 70. a. sünnipäeva puhul õnnitlemas käisid ja kinkidega rõõmustasid. Jüri Kuldkepp.

AUSAT LEIDJAT, kes 15. okt. Enast leitud rahakoti esust osa ära saatis, täna saades eest. Palun veel ära saata kott, võõras suitsukaart, kompass, ja kui võimalik pool ventilaatorimist.

Paide Gümnaasiumi I-le klassile AVATAKSE PARALLEELKLASS. Sisseastuda soovijale korraldatakse vastuvõtu katse reedel 29. okt. s. a. kell 10 hommikul Paides, Pärnu t. 57 (koguduse majas). Eksamid sooritama peavad ka kevadel paralleelklassi vastuvõetud õpilased ja kandidaadid. Paralleelklassis õppetöö algab esmaspäeval 1. nov. s. a. Koolijuhataja.

Toimetuse kõnetunnid igal tööpäeval kella 8—12, talitus avatud igal tööpäeval kella 8—17.30, laupäeval kella 8—13-ni. Kehtivad kuulutuste hinnad: O—nr. 1 ja R—nr. 1. Aadressi muutmise 20 peuni.

JÄRVA TEATAJA Nr. 123. Teispäeval, 26. oktoobril 1943. a Lbk. 4

Muljetepudemid Paide kirikukontserdilt

Pühapäeval, 24. okt. s. a. toimus Paide ev. lut. kirikus kontsert R. Tobias'e 25. a. surmapäeva tähistamiseks. Kontserdil esinesid R. Tobias'e tütar Helen Tobias orellil, „Estonia“ orkestri kontsertmeister Hugo Schütz viiulil ja bariton Evald Oja.

Kavas, mis koosnes tosinast numbrist, oleks tahtnud näha mõne värskema numbril, eriti viitl osas, sest Schumannil ja Bach-Gounod ettekantud teosed on vähemalt Paides väga palju märgitud. R. Tobias ise oli kahjuks vaid paari teosega esitatud.

Helen Tobias tutvustas ennast kunstnikuna, kes oskab asjatundlikult käsitada oma mänguriista. Ka registratuur oli võrdlemisi värvikas. Siin oleks tahtnud veel enam mitmekesisust kuulda eriti saadete osas. Kuna aga Paide orellil puuduvad mitmed mabedama värviga registrid, siis ei saa siin esilejät süüdistada. Ettekantud paladest tuleks esile tõsta Tobiase huvitava teemaga ja värske värviga muusika-d. moll.

H. Schützi ettekandele pääsis eriti mõjule põhjajärelt karge alatooniga Melartini „Elegia“ mis, nagu teisedki teosed, hästi ettekandele osaliselt said.

Bariton E. Oja omab tugeva draamatilise hääle. Kahjuks pole nende ridade kirjutaja teda kontsertilaval kuulnud, kus ta, repertuaari mitmekesisuse tõttu, oma võimeid mitmekülgset võlka esitada. Lauludest huvitavamad olid H. Künne ja J. Tamvergi laulud.

Üldiselt jättis õhtu päris meeldiva elamuse, nii et unustasid vahepeäl, et külm läbi riite kipps.

Kontserdi algul andis õpetaja M. Saar lühikese ülevaate R. Tobiase elust.

Rahvast oli keskmiselt.

V. J.

„Naiskurat“ lükati edasi

Teatavasti pidi Paide teater alanud hooaja teise lavastusena ette ja täna etendama K. Schönerhri 5-vaat. draama „Naiskurat“. Kuna aga vahepeal on esile kerkinud mõningad olulised takistused, oldi sunnitud nimetatud etendusi edasi lükkaama eeloleva kolmapäeva ja neljapäeva peale. Vastavalt sellele toimub „Naiskuradi“ esietendus homme ja teine etendus neljapäeval, kusjuures etendus algus mõlemil päeval on kell 19.30.

Duce suurendab leivanorme

R o o m a s t, 23. 10. (DNB). Nagu teatab Itaalia ringhääling, tõstetakse fashistlikvabariklus Itaalias leivanorme 33% võrra.

AMETLIKUD TEATED

TEADAANNE

Eesti Majanduskoja Kaubanduse Peaosakonnas on õnnestunud saada püritud koguses petrooleumi ja alkat kauplusruumide valgustamiseks, kus puudub elekter.

Palutakse kõiki kaupmehi, kes soovivad saada nimetatud valgustussaineid, esitada vastav soovivaldus Eesti Majanduskoja Kaubanduse Peaosakonnale Tallinn, Kuninga 5—2 hiljemalt 1. novembriks.

Soovivaldustes märkida:

1. Kaupluse asukoht

2. Ruumide arv

3. Kas teostab põllumajandussaaduste kokkustu

4. Soovitud valgustussaine kogus, eraldi märkida petrooleum ja alka.

Valgustussaineid antakse ainult kauplusruumide jaoks ja ülimalt kahele valgustuspunktile.

Eesti Majanduskoda

Kaubanduse Peaosakond.

KOOLIÕPILANE soovib KORTERIT. Teated